

ƏLİ BƏY AZƏRİ

QONAQ

(hekayə)

May ayı təzəcə başlamışdı. Cah-cəlalı bir yaz günüydü. Günəşin sarı-qızılı şəfəqləri hər yana nur səpələyirdi. Qızıloba yurdundan təbiəti kimi insanları da qayır-qayır qaynaşırdı. Bu mənzərəni səmən seyr edən olsaydı, birçə adamın da dayanıb-durduğunu görməzdi, hamı qarışqa kimi hərəkətdə, işində-gücündəydi.

Valeh atası Qəzənfər kişi ilə yonca biçirdi. Bu il yaz yağışının bolluğundan yoncanın ilk biçini on-on iki gün qabağa, mayın ilk günlərinə düşmüşdü. Axsamüstü yoncanı biçib qurtarmaqdaydılar ki, Qəzənfər kişi oğlunu evə göndərmək istədi. Valeh axıradək qalıb kömək edəcəyini bildirib də atası razılaşmadı.

-Sən get, bala. - dedi. - Mən oraqla qıra-qıraq bığağı da qaşıyım, kərənti girməyən yerləri də sivrirm, sonra gələm. Heyfidi, qalmasın. Sən də get, bir havır kitabları-na göz gəzdir. İki ay nədir ki, bir də gördün bir göz qırpmında gəlib keçdi... baxdın ki, səhər imtahanadasan...

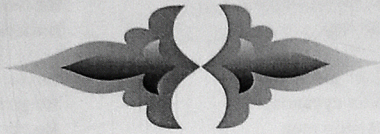
Valeh daha inadkarlıq göstərmədi, üst-başını səliqəyə salıb evə yollandı.

Kəndə çatanda aralıqda bir neçə nəfərin bir yerə toplaşdığını gördü. Addımlarını yeyinlədib onlara yaxınlaşdı. Poçtalyon Səməndər idi, adamlar onun başına yığışmışdılar, qızıq söhbət gedirdi.

Səməndər qonşu kənddən idi, elə poçt şöbəsi də orda yerləşirdi. Bir poçt şöbəsi sovetliyin üç kəndinə xidmət göstərirdi. Səməndər həftədə bir dəfə Qızılobaya gəlir, bir dəfə də sovetliyin o biri kəndinə gedər, qəzet-jumalları, məktubları, ayda bir dəfə də adamların təqaüdlərini çatdırırdı. Səməndər Valehi aradan görün kimi əlini yellədi.

-Yaxın gəl. - dedi. - Sənə məktub gətirmişəm.

Valeh həyəcanla Səməndərə yaxınlaşdı. Əl tutub görüşdülər. Səməndər bir quş qıvrıqlığı ilə əl atıb boz meşin çantasından məktubu çıxardaraq Valehə uzatdı. Valeh dərhal alıb konvertin üstünə baxdı, məktub əsgərlik dostu Orxandan gəlmişdi.

-Kimdəndi? - Həmkəndliləri soruşdular.

Kəndə az-az məktub gəlirdi. Odu ki, məktub hamını maraqlandırır.

-Əsgərlik dostumdandı. - Valeh qısa cavab verib onlardan aralandı.

Valeh Orxanla Bakıda tanış olmuşdu. Onlar orta məktəbi bitirəndən sonra ikisi də bir instituta sənəd verib bir imtahan qrupuna düşmüşdülər. Bunların tanışlıq tarixçəsi də elə o tarixdən başlamışdı. İyirmi gün ərzində mehribanlıqları dostluğa çevrilmişdi. Tale ikisini də eyni sınağa çəkmişdi. Dörd imtahanın dördündən də qiymət alsalar da müsabiqədən keçib instituta qəbul ola bilmədilər, necə deyərək, konkursa düşdülər. Hər ikisi Bakıda qalıb işləmək arzusunda olsa belə, valideynlərinin təkidilə kəndə qayıtmalı olmuşdular. "Nə olar, bu il keçə bilmədiniz, daha yaxşı hazırlaşib gələn il qəbul olursunuz. İnstitut qaçmır ki..." - Hər ikisinin valideynləri kənd adamlarının əksəriyyəti kimi eyni fikirdəydi. "Təki övladım gözümün qabağında olsun!"

Valehlə Orxan başqa-başqa rayonlarda yaşayırdılar. Biri dağ, digəri arən ərazisi hesab olunan rayonlara məsafə, bəlkə də, yüz əlli kilometrden bir az da çox olardı. Dostlar kəndlərinə qayıtdıqdan sonra bir-birləri ilə məktub vasitəsilə əlaqə saxlayır, Bakıda qalmadıqlarına heyflənirdilər.

İş elə gətirdi ki, hər ikisinin on səkkiz yaşı tamam olan kimi hərbi komissar çağırış vərəqi göndərdi. Çağırış vaxtı çatın kimi möhlət vermədən hərbi xidmətə yolladı. Valideynləri çox çalışsalar da komissar gəncələrə instituta qəbul olunmaq üçün daha bir şans vermədi. Xoş təsədüfdən onlar Biləcəri çağırış-toplanış məntəqəsində də qarşılaşdılar, ikisinin də adı bir komandaya yazılmışdı. Ukraynaya yola salınan qatarda da bir vaxtda yol getdilər. Karantinləri də, əsgərlikləri də bir yerdə keçdi. Onların dostluğu bu müddət ərzində daha da möhkəmləndi, mükəmməlləşdi, sarsılmaz qalaya çevrildi.

Ay ötdü, il dolandı, əsgərlikləri başa çatdı. Dostlar hərbi xidmətdən qayıtdılar. Ayrılanda məktubla əlaqə saxlayacaqlarına söz verdilər. Bir də nəyin bahasına olursa, olsun, yayda Bakıya gedib instituta qəbul olunaçaqlarını qərarlaşırdılar. Əsgərlikdən ayrılarkən komandirlərindən xahiş edib yaxşı xasiyyətnamə, bir də ali məktəbə sənəd vermək üçün zəmanət də götürmüşdülər. Zəmanət instituta qəbul olunmaq üçün ən mükəmməl sənəd hesab olunurdu. Zəmanət kafi qiymətlərlə də instituta qəbul olunmağın qərantıydı. Daha heç bir konkurs-müsabiqə onların qarşısını kəsə bilməzdi.

Valeh kəndə gələn kimi Orxana məktub yazıb yollamışdı. Cavabını gözləmədən on beş gündən sonra ikinci məktubunu da yazmışdı, birincinin çatıb-çatmadığından çox nigarən idi. Bu günlərdə üçüncü məktubu yazmağa hazırlaşdı ki, poçtalyon onu qabaqladı. Valeh bilmədi ki, Orxan hansı məktubuna cavab yazıb. Ümumiyyətlə, onun məktublarını alıbmı? Evə qədər getməyə hövsələsi çatmadı, poçtalyondan beş addım aralanan kimi konverti açıb içindəki məktubu çıxardı. Həyəcədən qəhərləndi, sanki uzun illər ayrı düşdüyü öziz-giramından xəbərgəlməmişdi.

Orxan yazırdı: "Əvvələ Bayat ellərindən sənə şanlı salamlar yollayıram, əziz dostum Valeh! Məktubunu aldım. Oxuyub şad oldum. Sənin də həmişə şad və xürrəm olub firavan yaşamağını qoca təbiətin varlığından arzu edirəm. Sevinirəm ki, sənin kimi bir dostum var.

Orxan, mənə qonaq dəvət edirəm. İnan ki, gəlməyə üroyim uçunur, quş kimi qanad axtarıram ki, uçub gələm. Lakin vəziyyət elədir ki, mən sizə heç cürə gələ bilmərəm. Əsgərlikdən qayıdan kimi atam mənə Pəndir zavoduna işə düzəldti, heç üç gün də dincəlməyə imkan vermədi. Hərbi komissarlığa qeydiyyatda saldırmağa apardı, ordan da zavoda döndük. "Səhə müvəkkili danışır edir", deyib adımı işə yazdırdı. Bir gün sonra da "direktor sifariş edib ki, oğlun səhər işə çıxsın", deyib zavoda apardı. Bir sözlə...

Yüz əlli manat maaşımdır. Siftə eləmişəm, birinci ayın maaşın almışam. Müdirimiz də əlaqə adamdır, hərdən kefinin yaxşı vaxtı beş-on manat cibxərcliyi verir. Bir də həftədə bir dəfə üçkiloluq balonla çiyyə verirlər, onu da mamam bazarda satır. Bir sözlə, işlərim yaxşıdır, birçə institut məsələsi müəmmalı qalır. Gələndən atam bir dəfə də olsun institutun adın tutmayıb. Belə getso, atam mənə oxumağa buraxmayacaq. Yaxşısı budur, sən imkan tap, bizə qonaq gəl, bəlkə ikimiz atamı yola gətirə bildik.

Hələlik. Səbirsizliklə yolunu gözləyirəm. Xudafiz! Dostun Orxan. 28 aprel 1985-ci il"

Valeh həyətlərinə çatın kimi anası ilə qarşılaşdı.

-Bəs atan necoldu?

-İndilərdə gələr.

-Bəs sən nə yaxşı tez gəldin? - Anası cavab gözləmədən əlavə etdi. - Əlindəki kağız nədir?

Valeh məktubdan söhbət açdı, üroyindən keçənləri anasına bildirdi.

-Ana, atama özün deyərsən. Birdən mən deyərəm, alınmaz, ortalığa inciklik düşər. O boyda əsgərlik dostum qonaq çağırır. Çox ləngimərəm, tez gedib Bayatlıya deyib qayıdaram.

-Elə deyirsən ki, elə bil Bayatlı dəyirmanının o tayıdı, birçə saata gedib deyib qayıdacaqsan... - Anası narazılığını bildirdi.

-Birçə saata olmasın, iki günə olsun, bir gün o tərəfə, bir gün də geriye...

-Atana da yazığın gəlsin də, ay bala. Köməyi birçə sənə. Gör nə boyda təsərrüfatı tək hərleyir. Mal, heyvan nobatına ayrı-ayrılıqda gedir, bağı, bostanı suvarır, otu biçir, yarpağı gülləyib qurudur, hələ hökumətin də işinə gedir...

-Demirəm ki, atama kömək etməyim...

-Heç olmasa, yoncanı yığışdırın, sonra get. Birdən yağış yağar, yonca qaralıb xarab olar, zəhmətiniz hədəfə gedər. Yazın bu vaxtları yaman yağış olur. Elə bil göyün gözündən muncuq tökülür.

-Yaxşı da, ay ana, onu bilirəm. Bu gün biçdik, sabah çevirərəm, quruyar, birisi gün də bağlayıb gətirib yığırıq dama. Ta birisi gün də "Ya Allah" deyib düşərəm yola. Uzaqda deyillər ha...

-Uzaqda olmadıqlarını bilirəm, ancaq naqolay yerdədir, gedib-gəlmək çətin olur.

-Bir gün o tərəfə getsin, bir gün də bu tərəfə... Gedib gəlməyim uzağı iki gün çəker. Orda bağlanıb qalası deyiləm ha...

Yoncanı yığışdırın günün ertəsi obaşdan Valeh yola çıxdı. Kənd avtobusu rayon mərkəzinə çox erkən gəlirdi ki, adamları başqa yerlərə gedən avtobuslara çatdırıb bilsin. Ordan Bayat rayonuna birbaşa avtobus işləməyindən əvvəlcə Qaradüzə rayonuna, ordan da Aşvarabada yollanası oldu Valeh. Bayata gəlib çatanda gün batmaq üzrəydi. Orxanın yaşadığı Baharlı kəndinə avtobus işləmədiyini eşidəndə qanı lap qaraldı. Yaxşı ki, bazarın qabağında gecə qalanları yığıb-aparan taksilərin getdiyini öyrəndi. Vaxt itirmədən soruşaraq bazarın qabağına gəldi. Taksi sonuncu adamını gözləyirmiş, Valeh oturan kimi Baharlıya yol aldı.

25-30 evdən ibarət Baharlı kəndi Kürə Araz çaylarını birləşdirən Qarabağ kanalının sol sahilində düzənlikdə yerləşirdi. Suyun bolluğundan kənd ərazisi yamaşıl donu bürünmüşdü. Axsam düşməsinə baxmayaraq kənd Valehin xoşuna gəldi. Orxanğilin evini elə onu gətirən taksi sürücüsü nişan verdi. Xəbərsiz gələn qonağı güllərlə qarşıladılar.

-Orxan, bəs sən belə bir dostun var, indiyənəcən bizə niyə deməmişin? - İntiqam kişi oğlunu məzəmlədi. - Qonaq çağırımsan, görək əvvəlcədən xəbər eliyeydin...

Orxan pörtliyini bürüzə vermədi.

-Gündüzdən gələcəyini bilsəydim, elə rayon mərkəzində qarşılayardım. Dağbəyinin kafesinde hər gün quzu kəsilir, ordaca kabablıydıq. - İntiqam kişi üyüdüb töküdü. - Qonağın hesabına bizim də damağımıza kabab dəyərdi, ağzımız tama gələrdi.

İntiqam kişi toyuq kəsdı, arvadı Səmayə tez-tələsik əl-ayaq edib onu hazırladı. Bir-iki saat keçər-keçməz süfrə hazır oldu, ailə süfrə başına topladı.

Orxanla Valehin yerini kəllayı otaqda saldılar. Dostlar gecə yarıyadək uzun-uzadı söhbətəldilər, olub-keçənləri xatırladılar.

-İntiqam dayı sət adama oxşayı, deyəsən... - Valeh hər ehtimala qarşı soruşdu.

-Hə, sən vaxtlar kişinin dəfi dönüb. Əvvəllər belə deyildi, indi ona nə olub, bilmirəm. Elə hey deyir, işlə, pul qazan. Sənin tayların evə xışma-xışma pul getirir, sən də gözünü döyürsən. Qorxuram mənı oxumağa da buraxmasın.

-Bəlkə mən deyim?

-Yox, yox! İndi desək, açığı tutar. Anam bir-iki dəfə söhbət açmaq istəyib, atam ağzının üstünə vurub, "oxumaq nədi" deyib. "İndi dövrən dəyişib. Oxumaq zamanı getdi. Oxuyub gəlib cırıq, yamaqlı şalvarda gəzəcəksə, mənə elə oxumaq lazım deyil. Qoy, getsin işləyib pul qazansın..."

Nə vaxt yuxuya getdiklərindən xəbərləri olmadı.

Səhər tezdən İntiqam kişinin gur səsinə oyandılar.

-Ay bala, cavan adam da bu vaxta qədər yatarmı?

Gün günorta oldu axı...

Tələsik durub əl-üzlərini yudular. Anası ilə atası obaşdan qalxıb bütün işləri görmüşdülər.

-Bizdə də belədi. - Valeh Orxana söylədi. - Mən yuxudan oyanana kimi anam inəkləri sağıb naxıra ötürür. Tövləni, qapı-bacanı süpürür. Samovarı qaynadıb süfrə hazırlayır. Atam heyvanları kənddən çıxardıb nobata qoşur.

Tələsik səhər yeməyini yeyib yola çıxdılar. İntiqam kişinin köhnə ağ rəngli "Jiqui"ində rayon mərkəzinə tərəf istiqamət götürdülər. Axşam gələndə Valeh fikir verməmişdi, yol çox kələ-kötür idi. Ya yük maşınları yolu bu günə salmışdılar, ya da yağan yağışlar...

Səmayə arvad qabaqda əyləşmişdi. Valehlə Orxan isə arxa oturmaqda yanaşı oturmuşdular. Yol boyu ancaq İntiqam kişi gur-gur güruldayırdı. Səmayə arvad da "hə", "yox"la onun dediklərini təsdiqləyir, bir sözlə, yola verirdi. Orxanla Valeh imkan düşdükcə astadan pıçıl-daşır, gah da him-cimlə bir-birini başa düşürdülər.

Rayon mərkəzinə gəlib çatanda İntiqam kişi maşını əvvəlcə Pəndir zavodunun qabağına sürdü.

-Orxanın işi dövlət işidir, ona gecikmək olmaz. - dedi.

Orxan Valehlə sağollaşıb düşmək istəyirdi ki, İntiqam kişi dilini sürüdü:

-Orxan, səhər-səhər sifət səndən... Maaşımı da alıb-

san... Bir dəfə də sənin əlinin bərəkətini sınayaq...

-Sifəti həmişə mən vermmişəm, bu dəfə də özüm verəcəm. - Səmayə arvad ərinə deyindi. - Uşağı qonağın yanında utandırma. Bəlkə heç cibişdanına pul qoymayıb.

-Sən narahat olma. Öz əvəzinə yəna də verərsən. Orxan day yekə kişidir. Gəlir-çıxarını bəri başdan bilsə, yaxşıdır.

Orxan cibindən yaşıl üçmanatlıq çıxardıb sürücünün sağ böyründəki dördkünc qutunun üstünə qoydu.

-Ay bərəkəllah! - Atası razılığını bildirdi. - Bu oldu başqa məsələ...

İntiqam kişi maşını yol ilə sürməkdə davam etdi. Bir də bazarın qabağında saxladı. Valeh buraları tanımasa da bazarı tanımağa ehtiyac yoxdur. Səmayə arvad belinə bağladığı adyalın arasında eşələndi, eşələndi, bir göy beşlik çıxardıb sükanın qabağında bardağın üstünə şappıldatdı. Arvadın pulu şəst ilə şappıldatması Valehi çaşırdı.

-On ildir bazardayam, hələ də uyğunlaşa bilmirəm. Bir gün belə bazarda olmamısan, ancaq əsl bazar adamısan. - Arvad bunu deyən kimi maşının qapısını çırpıb getdi.

İntiqam kişinin heç vecinə də olmadı.

-İndi də gedək avtovağzal, səni yola salım, get.

Ordan uzaqlaşdılar. İntiqam kişi nəse dodaqaltı mızıldanırdı. "O çubuşun, bu toyuğun, daha nə qaldı, nə qaldı..." Gəlib avtovağzalın qabağına çatdılar. Valeh avtobusları görcək cəld əlini cibinə salıb bir göy beşlik çıxartdı və yavaşca bayaq Orxan pul qoyan qutunun üstünə qoydu. Bunu elə elədi ki, İntiqam kişi görməsin. İntiqam da İntiqam idi, dörd gözü vardı.

-Boyy, heç yaxşı olmadı... - deyib etirazını bildirdi. - Sən pulunu götür, bala. Bizim yerin öz adəti var. Bizdə qonaqdan pul götürməzlər.

Valeh özünü eşitməməzliyə vurub maşından aralandı, yavaş-yavaş avtobuslara tərəf getdi. Arxasınca gəlib gəlmədiyini öyrənmək üçün yerisini yavaşladı. Bu zaman İntiqam kişinin "Jiqui"si sürəti artırıb oradan uzaqlaşdı.

Bu zaman Valehin qulaqlarında bir cingilti əmələ gəldi, atasının sözlərinin əks-sədası sürət götürən maşının təkerlərinin qijiltisində əriyib yox olmaqdaydı. "İnsanlar müxtəlif cür olur. Bəziləri düşdükləri mühitə uyğun davranır, bəziləri də əhatələrində olan adamlara müvafiq hərəkət edirlər. Bəlkə heç getməyəsən? Gedib elə bir səhnə ilə rastlaşarsan ki, sənə çox pis təsir bağışlayar. Ömrünün sonunadək unuda bilməzsən!" Atası bunları demişdi Valehə. Vəssalam!

Avtobuslara çatıb dayandı. Padreslərə yapışdırılmış trafaretlərə baxıb öyrənmək istəyirdi ki, görsün hansı avtobusla getmək lazımdır. Sükan arxasında oturan sürücülərin hamısı ona baxırdı. Qəfildən qulağına bir səs gəldi: "Qonaq!" Valeh elə bildi ki, bunu sürücülərin hamısı birdən səsləndirdi.